

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_3B_16_Sociální psychologie – skupiny a organizace
TÉMA SADY:	Seminář z psychologie
ROČNÍK:	3. ročník
DATUM VZNIKU:	1.1.2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sociální psychologie – skupiny a organizace

Anotace:

Tento výukový materiál je určen studentům dvouletého volitelného předmětu psychologie. Text je rozdělen do jednotlivých kapitol tak, aby pokryl široké spektrum psychologické problematiky a poskytl zájemcům o tento obor základy, na které mohou navázat dalším studiem psychologie, popř. mohou takto získané poznatky využít pro soukromé účely, k sebepoznání, k rozvoji osobnosti i autoevaluaci.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených pro výuku na vysokých školách, ale i texty určené pro zájemce z řad laiků či těch, kteří si chtějí rozšířit své znalosti získané v předmětu základy společenských věd. Tento materiál doplňuje soustavný výklad dané problematiky, navazuje na vědomosti, které studenti již získali a dále jejich znalosti prohlubuje. Materiál by měl pomoci studentům orientovat se v dané problematice, ale také je získat pro to, aby knihy zde citované také sami používali.

Text by měli studenti využívat k diskusi a k dalším vzájemným debatám. Systém návodných otázek a úkolů přispívá k hlubší práci s předloženým materiálem. Díky této „čítance“ se učí studenti pracovat s jiným textem, než který znají z učebnic, rozvíjet svou čtenářskou gramotnost a rychlou orientaci v textu.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, různě si je doplňovat poznámkami, psát si do nich vlastní úkoly a dopisovat odpovědi. Během vyučovací hodiny je možné texty promítnout dataprojektorem na plátno či na interaktivní tabuli.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně

Skupina a podobné pojmy (plurality, společenství, masy, davy atd.) mají v neexaktních společenských vědách vymezení velmi vágní, a proto při výkladech a debatách je často zapotřebí citovat autory, aby si komunikující vůbec porozuměli.

Milan Nakonečný: Sociální psychologie

V sociální psychologii se rozlišují společenství, tj. soubory osob, které se více či méně náhodně sešly, jako např. cestující v autobuse, a skupiny, které se dělí na velké a malé. Velké skupiny jsou soubory osob s nějakou společnou demografickou charakteristikou, zatímco **malé skupiny** tvoří osoby, které se navzájem znají, navzájem spolu komunikují a jsou formálně nebo neformálně integrovány nějakým společným cílem,

Oproti dosud uvedeným pojmům má pojem hromadné chování odlišný význam; neznamená v relativně malém prostoru se vytvořivší masu lidí, shluk, dav tvořený sročenými jedinci, kteří se sešli (diváctvo, posluchačstvo), nýbrž v prostoru rozptýlená individua reagující na nějakou událost. . . . Jakýsi přechod mezi tematikou davového a hromadného chování reprezentuje panika, instinktivně založené chování vyvolané katastrofickými událostmi, jako je např. požár kina nebo potápějící se loď, ale také šíření poplašných zpráv. Panika může tedy probíhat v davu (cestující na potápějícím se parníku), nebo může mít formu hromadného chování . . .

Prvním, kdo psal o davovém chování, byl francouzský lékař Gustav Le Bon, z kterého citoval Freud, aby „dokázal“ nevědomý pud smrti. Le Bonova a Freudova tvrzení o davovém chování byly ryzí spekulace nepodložené výzkumem, které pramenily ze strachu z masových hnutí a revolucí 18. a 19. století.

Elias Canetti: Pochodeň v uchu

(Autor byl teoretikem společenských věd a nositelem Nobelovy ceny za literaturu)

Vstal jsem velmi časně a hned po ranní kávě jsem se posadil ven, vyzbrojen tužkami, dvěma sešity a dotyčnou knihou. . . . která se mi neméně přičí ještě dnes, po pětadesáti letech: Freudova: *Psychologii masy a analýzu Já*. Našel jsem v ní nejprve, jak je u Freuda obvyklé, citáty z autorů, kteří se touž látkou zabývali před ním, většinou z Le Bona. Iritoval mě způsob, jakým autoři k tématu přistupovali. Téměř všichni se před masou uzavírali, byla jim cizí nebo se zdálo, že se jí bojí. A když se pustili do jejího zkoumání, pak zaujímali postoj: Nepřibližuj se ke mně víc než na deset kroků! Jakoby masa byla malomocenství . . . V konfrontaci s ní pokládali za rozhodující zachovat si chladnou hlavu, nedat se svést, nepropadnout jí.

Le Bon, který se jako jediný pokusil o obšírný popis, měl před očima rané dělnické hnutí a pravděpodobně i Pařížskou Komunu . . .

Elias Canetti: Masa a moc

To, co si přejí náboženství, není masa, nýbrž naopak poslušné *stádo*. Je obvyklé nahlížet na věřící jako na ovečky a chválit je za jejich poslušnost. Věřící se zcela zřikají tendence k rychlému růstu, podstatné pro masu. Spokojují se s dočasnou fikcí rovnosti všech věřících, která se ale nikdy neuplatňuje příliš přísně, s určitým nahuštěním, udržovaným v umírněných mezích, a s vyhraněným směrem. Cíl kladou rádi do velké dálky, do „onoho světa“, do něhož člověk nemá přijít hned, protože ještě žije, a který si musí zasloužit velkým úsilím a mnoha projevy poddajnosti. Směr se postupně stává tím nejdůležitějším. Čím vzdálenější cíl, tím větší vyhlídky má na přetrvání. Na místo onoho druhého, zdánlivě nepostradatelného principu růstu se staví něco zcela odlišného: opakování.

Věřící jsou shromažďováni v určitých prostorách, v určitých časech a přiváděni stále stejnými úkony do zmírněného masového stavu, který je zaujme, ne však v nebezpečné míře, a na který si zvyknou. Pocit jistoty se jim poskytuje v odměřených *dávkách*. Přetrvání církve závisí na správnosti tohoto dávkování.

Kdekoliv si lidé zvykli na tento přesně opakovaný a přesně vymezený zážitek v kostelích a chrámech, nemohou se už bez něho obejít. Jsou na něj odkázáni jako na potravu a všechno, z čeho se skládá život. Náhlý zákaz jejich kultu, potlačení náboženství státním výnosem nemůže zůstat bez následků. Narušení pečlivě vyvážené masové životosprávy musí po jisté době vést k propuknutí *otevřené* masy. Ta pak má všechny elementární vlastnosti, které známe. Rychle se šíří. Nastolí skutečnou rovnost místo fiktivní. Dobude si nové, a nyní mnohem intenzivnější hustoty. Na okamžik se vzdá onoho vzdáleného a těžko dosažitelného cíle, k němuž byla vychovávána, a stanoví si cíl zde, v bezprostředním okolí tohoto konkrétního života.

Všechna náhle zakázaná náboženství se mstí jistým druhem *zesvětštění*: V explozi velké a nečekané divokosti se dokonale změnil charakter jejich víry, aniž věřící sami chápou podstatu této změny.

Jozef Výrost, Ivan Slaměnik (Eds.): Sociální psychologie

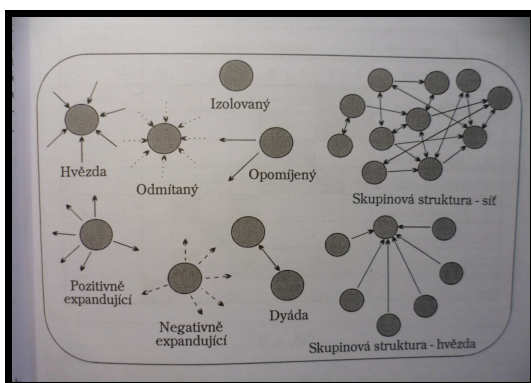
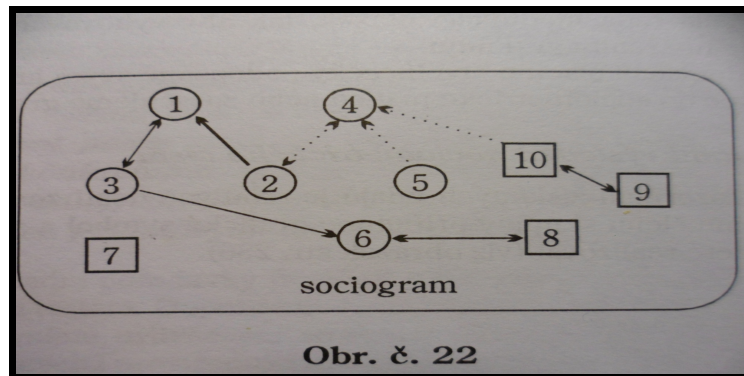
Pojem skupinová struktura označuje vnitřní složení skupiny. Tvoří ji zejména rozložení statusů a rolí, jež představují v každé skupině typický systém. Proto lze **skupinovou** strukturu charakterizovat jako organizaci statusů a rolí uvnitř určité skupiny. Se strukturou skupiny úzce souvisejí a ovlivňují ji další základní skupinové fenomény: skupinové normy, kohezivita a kultura skupiny.

Základem utváření struktury skupiny je postupné odlišování se členů skupiny – z původně neznámých anonymních osob se stávají osoby známé, které se od sebe odlišují různými znaky a vlastnostmi. Z nich jsou nejdůležitější ty, které se týkají vztahů

ve skupině a činnosti skupiny. Základní rysy skupiny vznikají rychle, již vytvořená struktura je relativně stabilní.

Jaroslav Řezáč: Sociální psychologie

(Autor je učitelem psychologie na Pedagogické fakultě MU v Brně)

poř. číslo	osoby → vybírající	vybrané (volené)								vyslané výběry	
		1	2	3	4	5	6	7	8...	Σ+	Σ-
1	Pročková Dana		+	+	+			-	-	3	2
2	Kročáková Zuzka	+			+			-	-	2	2
3	Bastlová Andrea	-	-		-			+	+	2	3
4	Zbýšková Barbora	+	+	-			+	-		3	2
5	Šobánová Kačka	-	-					+		1	2
6	Stahlová Eva			-				+	+	2	1
7	Šimost Petr	-	-			+				1	2
...		+	-				-			1	2

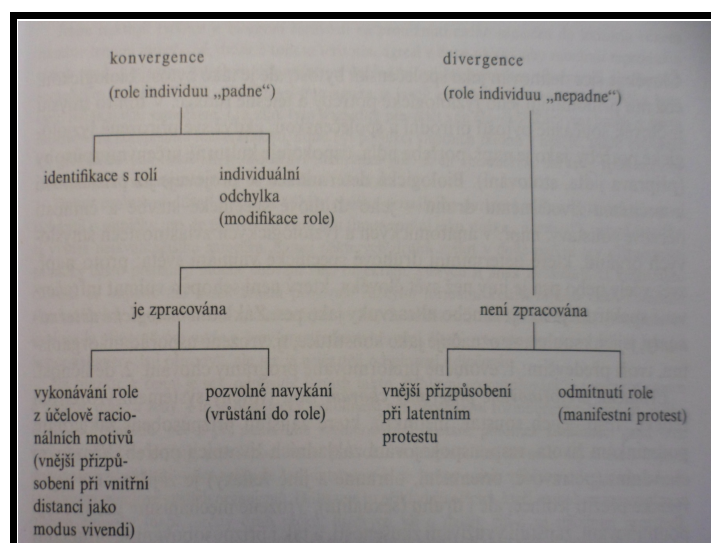
Milan Nakonečný: Sociální psychologie

Ve svém chování může být člověk více či méně autentický, tj. pravý, hodnověrný, jeho chování nemusí vždy vyjadřovat jeho skutečné postoje, pak je označujeme za neautentické. Socializace si vynucuje adaptaci, tj. restrikcí určitých tendencí (zvláště sexuálních a agresivních), a konvencí („hraní“ určitých rolí, např. hostitele, v nichž jedinec nebývá autentický, tj. v souladu se svými sklony, např. když zdvořile přijímá návštěvu, kterou by nejraději vyhodil ze dveří). V tomto smyslu, podle sociologa E. Goffmana (1959, 1961) „všichni lidé hrají divadlo“, jsou pozorováni a předvádějí se, obvykle ovšem v „lepší světlo“, tj. neautenticky, protože to jejich sociální závislost vyžaduje. Je-li však jedinec za roli, kterou hraje, systematicky odměňován, dochází k její introjekci a role se stává přirozenou složkou jeho osobnosti, je to již něco „vlastního“.

Setkávání lidí v sociálních organizacích je charakteristické tím, že je zde určeno, co má být prováděno, a co nikoli (Goffman), ale lidé mohou být neautentičtí i v intimních stycích (např. předstírání orgasmu u žen) a naopak autentičtí ve veřejných vystupováních (autenticky vystupující politik je však vzácností). Jedinec může předstírat nejen ztotožnění se s rolí, ale i distancování se od určité role (např. špicla), i když ji přebírá. Role aktivně vyjadřuje **sociální status** jedince, který jej může manifestovat také určitými symboly, z nichž některé jsou konvenční (např. bílý plášť lékaře, který má také praktický význam), jiné mají spíše povahu demonstrace statusu (např. charakteristické odívání umělců, tlustý doutník úspěšných podnikatelů apod.) Role je základní element socializace a „znamená sociální determinismus a učební osnovu socializace“ (Goffman, 1961). Je závazná pro bezporuchový průběh většiny interakcí, jejichž partneři vystupují v komplementárních rolích svých statusů (např. nadřízený a podřízený). S realizací rolí souvisí určité konvenční **rituály** (např. vítání hosta a jeho pohoštění), které se mohou fixovat jako přirozené návyky.

Milan Nakonečný: Psychologie osobnosti

V sociální psychologii je analyzován proces přebírání rolí („role taking“) obvykle v termínech sociálního učení a ve vztahu k pojmu osobní identity. Platí, že „Teprve, když se vložím do pozice druhého a z této pojmám sebe sama, dospívám k vědomí sebe sama – mé identitě“ (G. H. Mead, zde podle Th. Herrmanna a E. D. Lamtermanna, 1985, s. 43). Svou identitu tedy jedinec získává až v komunikaci s druhými lidmi a v rolích, do nichž vstupuje, si svou identitu do jisté míry uchovává, nebo ji ztrácí. Ztráta identity znamená opak seberealizace, tj. ztrátu možnosti být sám sebou, což je způsobováno různými vnějšími tlaky, za nimiž stojí ohrožující sankce (to však není jen případ politicky totalitárních systémů, ale i „masového člověka“ industriální civilizace).

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Odlište hromadné a davové chování v pojetí M. Nakonečného.
2. E. Canetti používá pojem „masa“. Jde o davové či hromadné chování (v pojetí Nakonečného)? Diskutujte o tom.
3. Uvedte příklady hromadného chování.
4. Další Canettiho pojem je „stádo“. Jak se liší od masy? Je stádo dav?
5. Vysvětlete rozdíl mezi sociogramem a sociometrickou maticí.
6. Považujete hraní rolí za pokrytecké chování? Co je autenticita?
7. Na schématu od Nakonečného objasněte možné vztahy Já a role.

Zdroje:

CANETTI, E. *Masa a moc*. 2. vyd. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-200-1512-9, str. 12, 67 - 68

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1998, ISBN 80-200-0628-1, str. 18 - 19

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000, ISBN 80-200-0690-7, str. 70 - 71

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*, 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-1428-8, str. 323

Zdroje obrázků:

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1998, ISBN 80-200-0628-1, str. 19

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Vydání neuvedeno, Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-48-6, str. 236 - 238